№ 29 Փետրվարի 18 (Մարտի 2) 1881 Փետրվարի 18 (Մարտի 2) № 29

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Բաժանորդագրութիւնը ուղարկում են այսպէս

Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայոց և յունաց խնդիրները.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Վլադիկավկազից.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Порядокъ» լրագրի Թղթակցութիւնը. Նամակ Թուրքիայից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Երազ.

ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՅՈՒՆԱՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Յունաց խնդրի վճռվելուց յետոյ, հայոց խնդրի վճռվելու հերթը կը գայ, խօսում ենք մենք ամեն կողմից:

Բայց արդեօք հաստատ է այդ և կարելի է արդեօք յոյս դնել Եւրոպայի խոստումների վրա: Արդէն տարի է անցել Բեռլինի դաշնագրի կայացնելուց յետոյ, և ի՞նչ արաւ Եւրոպան Թիւրքաց Հայաստանի համար,—ոչինչ: Ընդհակառակն Թիւրքաց հայերը աւելի վատ դրութեան մէջ են այժմ, քան թէ Բեռլինի կոնգրէսից առաջ:

Եւ իրանք Թիւրքաց հայերը ի՞նչ են անում այժմ, որ հայոց խնդիրը չը մոռացվի յունաց խնդրի վճռվելու ժամանակ.... Ոչինչ: Նրանք միմիայն գանգատվում են իրանց դառն և անտանելի դրութեան վրա, գանգատվում են, որ քրդերը և Թիւրքաց պաշտօնեաները նրանց հարստահարում են, գանգատվում են որ Թիւրքիան իր անիրաւական նենգաւոր քաղաքականութեամբ մի կողմից աւերող հարկեր է պահանջում հայերից, իսկ միւս կողմից զինաւորում է քրդերին, բնակեցնում է քրդ փախստականներին հայերի տներում, հայերին անընդհատ երկիւղի մէջ պահելու համար....

Բոլոր եւրոպական պետութիւններից դարձեալ Անգլիան է, որ գոնէ ժամանակ առ ժամանակ յիշում է հայերին, գոնէ հարցումներ անելով պարլամենտի մէջ Թիւրքաց հայերի դրութեան մասին: Մնացած Եւրոպան կարծես արդէն մոռացել է նրանց գոյութեան մասին:

Արեւելեան խնդրի վերաբերութեամբ Եւրոպան վարվել է նենգ կերպով: Անգլիան, դեռ Բիկոնսֆիլդի ժամանակ, իրան ցոյց տալով արեւելեան քրիստոնեաների պաշտպան, հէնց որ ստացաւ այն ինչ որ իր համար հարկաւոր էր, Կիպրոս կղզին և մի քանի կէտեր Բոսֆորի վրա, այլ ևս չէր պնդում Թիւրքիայի քրիստոնեաներին մարդավայել իրաւունքներ տալու անհրաժեշտութեան վրա:

Աւստրիան մտցրեց իր զօրքերը Բոսնիա և Հերցեգովինա իբր թէ այդ երկիրները խաղաղացնելու և ժամանակաւորապէս գրաւելու համար, Թիւրքաց բարբարոսութեան դէմ նրան պաշտպանելու դիտաւորութեամբ, իսկ վերջը կատարելապէս սեփականացրեց իրան այդ երկիրները:

Այժմ Գերմանիան կամենում է դեր խաղալ արեւելեան խնդրի լուծելու մէջ: Եւ նա էլ, ի հարկէ, նոյնպիսի եսական նպատակներ կունենայ, ինչպէս Անգլիան և Աւստրիան: Գերմանացիները անչափ ուրախ են, որ անգլիական դեսպան Գոշէն Բեռլին է եկել իշխան Բիսմարկի հետ խորհրդակցելու համար, նրանք սաստիկ գոհ են որ, ինչպէս երեւում է, Եւրոպան Գերմանիային պիտի յանձնէ արեւելեան խնդրի լուծման գործի առաջնորդութիւնը:

Գերմանիան ֆրանկո-գերմանական պատերազմից յետոյ հասաւ իր փառքի ամենաբարձր կէտին, նրան պակաս է միայն մի բան, այն է դեր խաղալ արեւելքում, ունենալ մի յենակէտ արեւելքում: Եւ ահա այժմ իշխան Բիսմարկ, նոյնքան քիչ հոգալով արեւելեան քրիստոնեաների վրա, որքան նրանց մասին հոգաց Անգլիան և Աւստրիան, կաշխատէ կաշառք առնել Թիւրքիայից, այսինքն մի որ և է ծովեզերեայ տեղ, մի նաւահանգիստ սեփականացնել, իսկ յոյներին ու հայերին կը թողնի առաջվայ դրութեան մէջ:

Յունաստանը գոնէ ունի իր անկախութիւնը, նրա համար, ինչպէս ասում է ռուս «Порядокъ» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը, մի քանի երկիրների ձեռք բերելը՝ շ ռ ա յ լ ու թ ի ւ ն է: Իսկ Թիւրքաց հայերը ոչ թէ աւելորդը, ոչ թէ շռայլութիւն են պահանջում, բայց ամենաանհրաժեշտը՝ որ և է ինքնավարութիւն, մի փոքր ի շատէ մարդավայել կեանքի իրաւունք: Նոյն լրագրի թղթակիցը խօսեցնել է տալիս յոյնին և հային և շատ ուղիղ է նկատում որ եթէ հայը ինքն իր համար ոչինչ չանի, նրան օգնող չի լինի: «Աստուծու վրա յոյս դիր, ասում է յոյնը հային, բայց և ինքդ թոյլ և անհոգ մի՛ լինիր:»

Եթէ հայերը չխնամեն իրանց վրա դարձնել ամբողջ Եւրոպայի ուշադրութիւնը յունաց խնդրի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԱԶ

Նստած էի Նեւսկիի փողոցով գնացող ձիաքարշ կառքում [illegible] մի քանի ուղեկիցներ ունենալով: [illegible] տաք գարնան օր էր, [illegible] միայն ամեն բան երեւում էր ինձ [illegible].—Նոյն փողոցը, նոյն մարդիկը, բայց կարծես թէ ամեն բան փոխված լինէր: Անցնողների դէմքի [illegible] [illegible] էր. [illegible] փոխել, [illegible] նշաններ այլ ևս չէի հանդիպում, [illegible] ասում էի. [illegible] այդ [illegible] բացմութեան [illegible] է այսօր, որ այդպէս զուարթ, ուրախ [illegible] անցնում են: Ես [illegible] [illegible] էի, բայց երբեմն այնպիսի [illegible] էին [illegible] անցնում, որ [illegible] էի [illegible]—որ [illegible] այդ տեսակ [illegible] Նեւսկու փողոցում, դա անհնարին բան էր: Ես ամեն բոպէ սպասում էի թէ [illegible] [illegible] այդ տեսակ [illegible] մարդկանց [illegible] կը բանի, բայց ի զուր էի սպասում. [illegible] [illegible] հանգիստ [illegible] էին իրանց [illegible]: [illegible] պոլիցիականների [illegible] [illegible] էր [illegible] բանի վրա, մտածեցի ես և [illegible] էի շուտով անցնել այդ փողոցից, [illegible] ինչպէս էլ այս և այն կողմը նայում էի, ոչ մի պոլիցիական չէի տեսնում իր [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]......

Այս ինչ անհասկացութիւն է, մտածեցի ես...

—Անցէք, անցէք, պարոններ, խնդրեմ [illegible] [illegible], փոքրիկ [illegible] [illegible] [illegible] չը [illegible], [illegible] մի մեղմ ձայն և նոյն րոպէին մէկի ձեռքը [illegible] դէպի երեխան, [illegible] նրան [illegible] անցնողից:

Ցետ նայեցի. իմ հանդէպ կանգնած էր պոլիցիականը, [illegible] նա շատ քիչ նմանութիւն ունէր մեր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] հետ, նա ոչ [illegible] [illegible] չէր [illegible] և [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] չէր [illegible]:

—Ի՞նչ, բարեկամս, ով ես:

—Դուք—պոլիցիական:

—Միթէ չէք տեսնում, ասաց նա ժպտալով. ինչ էք կամենում.... եթէ դուք չէք [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], դուք պէտք է [illegible] [illegible], [illegible] նա [illegible] ինձ վրա, [illegible] մի [illegible]: [illegible] [illegible] շատ [illegible] է [illegible]......

[illegible] [illegible] անցայ: Միթէ [illegible] եմ, [illegible] էի ես:

[illegible] [illegible], իմ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]—մի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] էին [illegible], որ [illegible] [illegible] էին [illegible]:

—Տուեցէք ինձ «Голосъ», «Новое Время» և «Молва» գնեցի նրանից:

Նրանք ինձ վրա այնպէս նայեցին, կարծես թէ ես լուսնից եմ ընկել:—

—Այդ լրագիրները վաղուց արդէն դադարել են, պատասխանեց ինձ մի հասակաւոր [illegible]..... Մենք ունենք այժմ «Реформа», «Либералъ», «Радикалъ», «Народникъ», կայ և «Консерваторъ», նոյնպէս և «Свобода слова», իսկ եթէ կամենում էք զուարճանալ, գնեցէք «Искра»....Նայե[illegible] [illegible] այս [illegible] վրա...[illegible] է չէ...[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] են [illegible]... [illegible] նա [illegible] [illegible] չէ, բայց նրա վերջին [illegible].....

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] մէջ և [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] մէջ նայել, [illegible] թէ [illegible] [illegible]. Բայց ինձ վրա ոչ ոք [illegible] [illegible] չէր [illegible]: Ես [illegible] [illegible] [illegible] Նեւսկիի փողոցը [illegible] [illegible], որ մի [illegible] բան պէտք է [illegible], բայց ի զուր. [illegible] ոչինչ չը [illegible], փողոցային [illegible] [illegible] [illegible] էր և [illegible] [illegible] Ա. Կրաեւսկին [illegible] էր [illegible], [illegible] [illegible] «Բայց ինչպէս կարող է «Голосъ» լրագիր չը հրատարակվի», մտածեցի ես և գնեցի [illegible] [illegible] [illegible], որ [illegible] են լրագիրներ.

—Ի՞նչ է հրատարակում այժմ Կրաեւսկին, հարցրի ես խանութպանին.

—Դուք որ տեղից էք գալիս, նա վաղուց արդէն «Либералъ» է հրատարակում.

Ի՞նչ [illegible] եմ լսում ու [illegible] [illegible], միթէ այդ [illegible] [illegible] է. [illegible] ես [illegible] եմ...[illegible] եմ [illegible] և [illegible] եմ [illegible],—[illegible] Նիկոլաեւսկին, [illegible] [illegible] [illegible] չէր. Նա [illegible] էր [illegible], այն երկրի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]...

—Ինչ հրաշքով եկաք դուք այստեղ?

—Աստեղ հրաշքի, ես վաղուց այստեղ եմ....

—Եւ... [illegible] երկիր [illegible].....

—Ինչու պէտք է երկիր [illegible], [illegible]... [illegible] կարծում էք, որ իմ [illegible] [illegible] [illegible] չի գայ....

—Ի՞նչ [illegible], ինչ էք ասում.

—Բարեկամ, Ցենզուրայից խօ չէք գալիս, միթէ աքսորվածները չէք տեսել: Եւ նա [illegible] [illegible] [illegible]... Ա՛հ նայեցէք: Այդ [illegible] նա [illegible] [illegible] մի [illegible] [illegible] վրա [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] աքսորված.

[illegible] և [illegible]:

—Հը, ինչ է, համաձայն չէք... լաւ, լաւ, այժմ ես [illegible] եմ, [illegible] եմ [illegible] ժողովը, բայց կը խնդրեմ այցելել ինձ մի [illegible] [illegible]....

—Իսկ Նիկոլայ Իվանովիչը... նա դեռ այնտեղ է, հարցրի ես ցած ձայնով....

—Ինչպէս չէ, նա այնտեղ ժողովրդական ուսումնարանի վարժապետ է...

—Ուսումնարանի վարժապետ...

—Այո, ինչու էք զարմանում.

—Իսկ Կարտինը որտեղ է...

—Նա կառավարիչ է ընկերական սկզբունքի վրա հիմնված մի ֆաբրիկայի, Վլադիմիրի նահանգում...

—Ընկերական.... ֆաբրիկա....

—Ի՞նչ էք իմ ամեն [illegible] վրա զարմանում. չը լինի թէ այդ բաները ձեզ [illegible] չեն [illegible]....

Բայց ես [illegible] արդէն [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] նրանից, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] ինձ [illegible] [illegible]. [illegible] եմ և [illegible] եմ [illegible]:

—Ի՞նչ էք կամենում, գնեց նա ինձ:

—Ցենզորական կոմիտէն եմ ուզում գտնել:

—Ի՞նչ ցենզորական կոմիտէ. դա էլ վաղուց չը կայ: Այո, պարոն, շատ ժամանակից նա ոչնչացրած է.

—Մտածում էք ինձ, ինչ է...

—Ինչպէս կարելի է պարոն. ես փառք Աս-

լուծման ժամանակ, եթէ չը կարողացան վճռել տալ և իրանց խնդիրը յանուն խնդրի վճռելու ժամանակ,—այնուհետև կարող են համոզված լինել որ նրանց խնդիրը կը ընի յաւիտենական քնով և Եւրոպիան այնուհետև ամեն ջանք գործ կը դնի Թիւրքաց Հայաստանի հայերին երկրի երեսից կատարելապէս ջնջելու:

Եւ այդ նպատակին համելը նրա համար դժուար չի լինի: Նա կը բնակեցնի հայերից ամենախիտ բնակված տեղերում մահմետականներին, մի և նոյն ժամանակ կը սպառի հայերի արտեստական ուժերը անտանելի հարկեր պահանջելով նրանցից,—և ահա հայերի մի մաս կոչնչանայ նոյն իսկ իր հայրենիքում, կամ կը խառնվի մահմետականների հետ, կը լուծվի նրանց մէջ, իսկ մեծ մասը կը թողնի իր հայրենիքը և կը գաղթէ ուրիշ երկիրներ:

Երբ որ մի ժողովուրդ, մի ազգ ինքն ոչինչ չէ անում իր համար և ամեն օգնութիւն սպասում է միմիայն օտարներից,—նրա վերջը միշտ այսպէս է լինում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

փետրվարի 10-ին

Վաղարշապատում չը նայելով որ այս տարի «Մշակի» բաժանորդագրվողները շատ չեղան, իսկ մի ուրիշ լրագրի բաժանորդները, շնորհիվ նրա բարեկամաց, որոնք զոռով որանց պատուահում էին, գրել էին տալիս պրան և նրան, բայց այսուամենայնիվ Վաղարշապատի հասարակութիւնը աւելի համակրում է «Մշակին» առհասարակ, և նրանք, որոնք ստանում են «Մշակը», գործեալ ձեռքից ձեռք են խլում նրա համարները կարդալու համար:

Այս օրերս լսեցինք, որ իբր թէ Մանկունին մի նշանաւոր անձի մօտ պարծեցել է ասելով «Ես 22,000 րուբլ ծախսեցի և Էջմիածնին պարտքերութիւնից հանեցի սուր. հիմայ էլ 50,000 պէտք է ծախսեմ և Ներսէսին էլ հանեմ սում պարտքերութիւնից»:

Էջմիածինը 1880 թւին, ինչպէս լսում ենք, 190,740 ր. 18 կ. արդիւնք է ստացել, իսկ ծախս է արել 90,740 ր. 18 կ., աւելի կը մնայ 100,000 ր.

Սինոդի անդամների մէջ այժմ գեր է խաղում սամթեացի եպիսկոպոսը: Վաղարշապատի հաշտարար դատարանի մի գրագրի ծառային, սեանելով իրան երկրացի (սամթեացի) լինելը, բերել իրան մօտ, և այս մի քանի ամիս է որ թոյլ է տալիս սինոդում գրագրութիւն սովորելու և այս օրերս Թարգմանի պաշտօնը յանձնեց նրան, չը նայելով որ կային նրանցից ընդունակ ծառայողներ սինոդում: Ուրեմն էլի մնաց սինոդը առանց Թարգմանի և ծածրութիւնը մնաց միշտ առանձնաւորաց վրայ, ինչպէս մինչև այժմ. սա միայն ռոճիկ պէտք է ստանայ, ինչպէս երևում է, և Գրիգոր եպիսկոպոսի անձնական խորհրդած պաշտպանի չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը: Յիշեցնում ենք, որ 7-րդ պարբերութիւնով 4-րդ յօդուածի III հատ. օրինաց 1857 ամի 3, 4 պարբերութիւնով նոյն յօդուածի և նոյն հատորի 1876 ամի արգելվում է հարկատուներին, (որոնք ունեն վերապահան ես չունեն) ընդունել պետական ծառայութեան մէջ.

Մի զարմանալի կախ Դիարբեքիրի առաջնորդ Փիլիպպոս եպիսկոպոսը, որ այժմ գտնվում է Էջմիածնում, յունվարի 30-ին գնաց է կաթողիկոսարանը կաթողիկոսի հետ խոսելու մի քանի հարկաւոր առարկաների վրայ: Մանկունին առաջ է գալիս գալի և չէ թողում ասպես ներս մտնել, քաշում է եպիսկոպոսին այնպէս արագութեամբ, որ խեղճ առաջնորդի վերարկուի փէշը հզվում է. Փիլիպպոս եպիսկոպոսը յետ է դառնում և մի քանի բռունցք տալիս Մանկունու գլխին և վերջանում է այս պրոցեսը պատերազմը նրանով, որ Մանկունին հրամայում է չաթիրներին քաշքշելով դուրս ձգել վեհարանից ս. Փիլիպպոսին և այժմ բանտարկված կայ մի սենեկում Մանկունու հրամանով և մի թեմակալի պաշտօնական վրէն կանգնած:

Փետրվարի 1-ին Վաղարշապատից Ղազար անունով մի վարդապետ, որ ինքնակամ ծառայութիւն էր անում, բերեցին Էջմիածին, տարան վեհարանը, առնելով նրանից ձին, ժամացոյցը և ինչ ունէր, բանտարկեցին Ղազարապատի մի սուր սենեակի մէջ, որտեղ դեռ մինչև հիմայ չէ փառված. մնացել են Աստուծոյ ողորմելու:

Իրան հետու ... մարդկանցից, ներսեցում ամենից շատ ծանր գնող, սեր ողորմութեան միշտ ձեռքին համրիչ երկարամիտ եպիսկոպոսին յունվարի 26-ին, գիշերը ժամը մէկին, Վաղարշապատի փողոցումը ձախմեղուն մէջ կողոպտված են գտնում: Այս հանգամանքը ընթերցող... և հանելեր մեզ համար սուտ ազնիւ. փոխ մեզ......

Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

„ПОРЯДОКЪ" ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

„Порядокъ" լրագրին Կ. Պօլսից գրում են հետևեալը յունվարի 30-ից: Թիւրքաց կառավարութեան անբաղդականութիւնը և փառութիւնը այնպիսի կատարելի ազդեցութիւն են ունեցել Թիւրքաց մայրաքաղաքի մէջ բնակվող Բ. Դրան հպատակ զանազան ազգութիւնների վրայ, որ քաղաքականապէս քայքայված այդ հասարակութեան մէջ ընթող մի ձանապարհորդ ենթադրվում է չափից դուրս մեծ տանջանքների: Հենց որ մէկի հետ մարդ ծանօթանում է և կարծում է որ լաւ ծանօթ է ընկել, իսկոյն մէկ ուրիշը պատասխանութեամբ նկատում է. „Պարոն, հարկաւոր եմ համարում ձեզ զգուշացնել, որ դուք գործ ունէք մի անհանգստանալի մարդու հետ." Մի ուրիշ անգամ այցելում ես որ և է հասարակական հիմնարկութիւն, կամ մի յայտնի գործիչին և իսկոյն նկատում ես, որ հարեւանը աչքեր հսկում են քո փոխանակութիւնների վրայ, որպէս գի իմանան, թէ դու Կ. Պօլսի մէջ եղած պետութիւնների ներկայացուցիչներից որի գործակալն ես: Մինչև անգամ զրուցելու ժամանակ ամեն կողմից աշխատում են լսել մի որ և է բառը արտասանած բառ, նրան առանձին նշանակութիւն տալ և ծախել քո առաջները մի քանի արծաթի համար: Կաշառակերութիւնը և ընդհանրացած լրտեսութիւնը, որոնք այն յատկանիշներն են, որոնք զարդարում են այստեղի ինտելիգենցիային, գրականութեան պարագլխներին, լինեն նրանք յոյներ, հայեր, Թիւրքեր թէ այստեղի կեանքին ընտելացած եւրոպացիք:

Թիւրքաց տիրապետութիւնը այսպիսի քայքայող ազդեցութիւն ունի և այս հետևանքների է հասցնում միջազգային նշանաւոր շահերի փոխադարձ ընդդիմադրութիւնը... Յայտնի է, որ նշանաւոր ազգութիւններից Կ. Պօլսի մէջ գերակշռում են հայերը և յոյները: Այն օրից, երբ յոյնական ... Ռուսաստանի անկախութիւնը, էֆենդի անուանված յոյն աստիճանաւորները կատարելապէս զրկվեցան Թիւրքերի համակրութիւնից: Եթէ այժմ Թիւրքաց ծառայութեան մէջ պատահում են յոյներ, դրանք կտրել են ամեն տեսակ ազգային կապերը իրանց ցեղակիցների հետ: Դրանց թւումն են Մուսուրուս-փաշա, Կարաթեոդորի-փաշա, Յոանապետրկի և այլն: Բայց այսպէս չէր հայ աստիճանաւորների դրութիւնը մինչև վերջին ժամանակները: Զանազան ազգային և քաղաքական որոշ ձգտումներ, հայերը հեշտութեամբ փոխարինեցին յոյներին, որոնք պետական ծառայութեան տեղ սկսեցին առևտրով պարապել: Այդպիսով Թիւրքաց ծառայութիւնը լցվեցաւ անթիւ հայ էֆենդիներով, որոնք պարծենում էին յոյների առաջ իրանց դրութեամբ, ուշադրութիւն չը դարձնելով այն հանգամանքի վրայ, որ մի քանի հարիւր տարիներ տանջված հայաստանով, որոնք կարգած էին նոյն իսկ հացով էֆենդիների հաշւով, Թիւրքաց կառավարութիւնը ծածկում էր նրանց միլիոնաւոր ցեղակիցների տխուր վիճակը:

Բայց այստեղի քրիստոնեայ կանայք ամենամեծ թշնամական երևոյթ են կազմում Այդ իրողութիւնը ապացուցանելու համար ես շատ փաստեր կարող էի մէջ բերել

տանից ինձ լաւ վերում եմ գինեգործական կամուրջը, մինչև անգամ այնտեղ գնացած եմ եղել. բայց նա վաղուց էլ չը կայ:

—Ուրեմն ինչ տեղ է նա այժմ:

—Ոչ մի տեղ. իսկ եթէ ձեզ հարկաւոր են տեղեկութիւններ, կը խնդրեմ գնալ փողոցի այն ուղղութեամբ, սառը նա ցոյց տալով ձեռքով գեղջի աջ կողմը, ուր առաջ գտնվում էր առաջ բաժան գործերի գլխաւոր կառավարութիւնը:

—«Աստ». իսկ այժմ... բան չեմ հասկանում... զժվել կարելի է:

Մտնում եմ Նախանձենակ, այնտեղից ինձ խոկոյն տարան կարբինետ, ուր անցանի առաջ մի չոր ու ցամաք, բարձրահասակ մարդ է նստած.

—Ես կը կամենայի մի լրագիր հրատարակել, գինեցի անգամի մօտ նստող պարոնին և խնդրում եմ թոյլատուութիւն.

—Նստեցէք... բայց ինչ կարիք ունէք թոյլատուութեան մէջ....

—Ուրիշ ինչպէս կարելի է.

—Այսպէս ասեցէք մեզ միայն ձեր գիտաւորութիւնը, ուրիշ ոչինչ. մինչէ կանոնները ձեզ յայտնի չեն.

—Ներեցէք խնդրեմ, բայց ես կը ցանկանայի ճիշտ տեղեկութիւններ ունենալ: Այդ տեսակ գործին նուիրելով մի բաւական մեծ գումար և ի նկատի ունենալով այժմեան արամադրութիւնը, ես ինձ շատ բաղդաւոր կը համարէի, եթէ ձերդ գերազանցութիւնը ինձ նախապէս տեղեկացնէիք թէ ինչ հարցեր կարող կը լինեմ քննութեան ենթարկել. օրինակի համար՝ նահանգապետների մասին կարող եմ գրել....

Պարոնը երկար նայեց ինձ վրայ և ժպտաց.

—Մեզ ինչ փոյթ, թէ ինչ հարցեր կը յարուցանէք. գինեցէք ինչ հարց կը կամենաք, իսկ եթէ մէկի ընտանեկան պատիւն կը գիպչէք, կամ մի ուրիշ գնգծում կանէք, դա ընդհանուր դատարանի գործն է. տեսնում եմ, որ դուք գիտաւորութիւն ունէք յետադէմ լրագիր հրատարակել և բարեկամաբար խորհուրդ եմ տալիս ձեզ իզուր փող չը ծախսել.—այդ գործը աջողութիւն չէ կարող ունենալ....

—Դուք կարծում էք...

—Անկասկած. ով պէտք է՞ կարդայ այժմ հին առակները. կը խրճէք.... օրինակներ եղել են... բայց եթէ կամենաք մի էժան, ժողովրդական թերթ հրատարակել,—դա հասկանալի բան է....

—Ժողովրդական, այն էլ կատարելապէս ազատ լրագիր.....

—Ուրիշ ինչ կերպ. դուք մտածում էք միջոցութեան մասին. միջոցներից մի վախենաք. մենք ունենք հարիւր միլիոն գրագէտ ժողովուրդ. ուրեմն կարդացողներ շատ կունենաք. եթէ լաւ աշխատակիցներ ձեռք բերէք.

—Մինչէ գիւղացին կարող է.... իսկ երաշտութիւնը, չը վճարած հարկերը...

—Ե՞րբ. ինչ տեղ. մինչէ հնացել կար այդ մասին. տասնեակ լրագիրներում երաշտութեան մասին բան չը կայ.

Պարոնը այնպէս զարմացած էր, կարծես ես նրան մի չլսած բան հաղորդեցի.—Ես այդ առումով ընդհանրապէս, նկատեցի ես.

—Դա ձեր երևակայութեան մէջ է. փառք Աստուծոյ, այդ տեսակ բան վաղուց էլ չէ լսվում: Գիւղացիները ունեն բաւականաչափ հաց, իսկ եթէ նորից հարկաւորվի, կարող են ընակվել ուր կը կամենան. կառավարութիւնը ամեն կերպ նպաստում է գիւղացուն. Յիշում էք, ինչպէս «Либералъ» լրագրին ծաղրեցին, երբ նա բաղաքից հողային հարկերի պակասեցնելու դէմ և պաշտպանում էր այն միտքը, թէ պէտք է փոխանակից պահանջվող հարկերը փոքրացնել.

Դա Վարենցովի յօդուածն էր. այդ հասկանալի է, որովհետև նրան ձեռնտու չէ այժմ սաղացնել իր ապրանքները, քանի որ ընկերական սեփականքի վրայ հիմնված գործարանները նրան մեծ վնաս են հասցնում.... Բայց կարծեմ դուք ձեզ վատ էք զգում, ընդմիջեց նա ինձ իրան, գուցէ կը կամենայիք բժշկի գնալ...

Պարզ երևում էր, որ նա ինձ գժուածի տեղ էր ընդունում, թէպէտ ես էի նրան գժուած համարում.

Հրաժարական առնելով ինձանից, նա ձեռքս սեղմելով կրկնեց. «Եթէ բժիշկ կուզենաք, այստեղ հանդէպ գրասպան բժիշկ կայ, որ միշտ պատրաստ է կարօտեալներին օգնելու»

Դուրս եկայ և իրաւ ինքս սկսեցի կասկածել իմ ուղեղիս առողջ լինելու մասին: Դեռ այդ խառնակութեան տպաւորութեան տակ, հանդիպում եմ յանկարծ իմ երկու ծանօթներիս թեւ թեւի առած՝—մի ուսա երիտասարդի մի գեղեցիկ հրէուհու հետ.

Երկուսն էլ մեանցան ինձ ուրախ դէմքով.

—Տպագրական վարչութիւնից էք գալիս, երևի տեղեկութիւնների համար էիք գնացել.

—Այո, մի քանի տեղեկութիւններ էին ինձ հարկաւոր.—իսկ դուք ինչպէս էք.

—Փառք Աստուծոյ, լաւ ենք. Նորերումս պսակվեցայ. խնդրեմ ծանօթ լինէք. իմ կինս.

Ես շփոթվեցայ, լաւ գիտենալով որ բարեկամս վաղուց արդէն պսակված էր....

—Շնորհաւորում եմ....

—Դուք. խո ծանօթ էիք իմ առաջվայ կնոջ հետ. գիտէք նա էլ մարդու գնաց...

—Ինչպէս թէ նա էլ մարդու գնաց.

—Ինչ կայ զարմանալու. երկուսս էլ ապահարզան առանք.

—Եւ դուք պսակվեցաք.

—Հասկանալի բան է. Նախ հաշտարար դատաւորի մօտ գրաւոր համաձայնութիւն կայացրինք, իսկ յետոյ պսակվեցանք.

—Ուրեմն ձեր ամուսինը ուղղափառ դաւանութիւնն ընդունեց.

—Ինչ հարկ կայ. մինչէ նա կամենում է.

—Բայց օրէնքները....

—Դուք ձեզանից նոր օրէնքներ էք հնարում բարեկամ. մինչէ մենք խղճի ազատութիւն չունենք.... առանց խղճի ազատութեան մինչէ կարելի է....

Բայց ես էլ չէի լսում. թողնելով ծանօթներիս, ես առանց յետ նայելու սկսեցի փախչել, համոզվելով, որ ես իրաւ գժվել եմ. Հարամանի վաղում էի փողոցներում, ծնկներս ծալվում էին, ամեն բոպէ պատրաստ էի վայր ընկնել.... Աչ խառնում էի ձայն հանել, բայց ձայնս չէր դուրս գալիս.... վերջապէս բոլոր ուժերս լարեցի և—արթնացայ.

Աչքերս արորելով աշխատում էի ուշքի գալ: Միջանցքից սենեակից ձայներ էին լսվում: Սենեակը մտաւ բարեկամս, պ. Վարենցով, որի առաջ ես հիւր էի գտնվում: Ես պատմեցի նրան քնիս երազը ասանձնատանակում լրագիր կարդալու ժամանակ.

—Գնացէք, ընթրիքը պատրաստ է, բաւական է ինչքան քնեցիք. գնէ, եկէք, եկէք և պատմեցէք մեզ ձեր երազները....

Ես անցայ իմ բարեկամիս հետ հարևան սենեակը, բայց ի հարկէ երազներս չը պատմեցի՝ վախենալով թէ ինձ կը ծաղրեն և աւելի յարմար համարեցի լսել ընթրիքի ժամանակ հիւրերի տարբեր վիճաբանութիւնները Ալեքս-Տէկլի և ուրիշ հանդեսների մասին.

(«Дѣло» ամսագրից)